

การรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธิปัญญาสำหรับพระสงฆ์
MEDIA LITERACY THROUGH WISDOM FOR THE BUDDHIST MONKS

พุทธิชาติ แผนสมบุญ

พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร,
พระมหาสาทร บุญชวยะ, พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง, กฤติยา ถ้ำทอง

Phutthachat Phaensomboon,

Phramaha Boonlert Chuaythane, Phramaha Prakasit Thitipassitthikorn

Phramaha Sathorn Boonchuya, Phramaha Supawat Boonthong, Krittiya Tumtong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Email: sitimato@gmail.com

Received 11 November 2022; Revised 6 June 2022; Accepted 6 June 2022.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ 2) เพื่อนำเสนอผลของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 140 รูป แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 70 รูปด้วยวิธีสุ่มแบบจัดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ และแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ แบบวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการรู้เท่าทันสื่อ และแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ ชวนเชื่อทางศาสนา วิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าสถิติ t-test Dependent Sample และ t-test Independent Sample

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ สามารถพัฒนาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของพระสงฆ์ให้สูงขึ้น 2) พระสงฆ์ที่เข้าร่วมกิจกรรมชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) หลังการทดลองพระสงฆ์ที่เข้าร่วมกิจกรรมชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของพระสงฆ์สูงขึ้น กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การรู้เท่าทันสื่อ, พุทธิปัญญา, พระสงฆ์

Abstract

This research aimed: 1) to develop a Media Literacy through wisdom training program for the Buddhist monks and 2) to present the results of the Media Literacy through wisdom training program for the Buddhist monks. It is a quasi-experimental research. The sample group consisted of 140 monks who studied at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, second semester of the 2010 academic year, divided into a control group and a experimental group of 70 participants by random sampling. The research tools were : the Cognitive Media Literacy training set for the Buddhist monks, a measure of knowing to keep in mind, the measure of change in media literacy behavior and a measure of literacy in religious persuasive media. The data were analyzed by mean, Standard deviation, statistics T-test Dependent Sample and t-test Independent Sample.

The findings were found that: 1) The Media Literacy through wisdom training program for the Buddhist monks is able to develop monks' media literacy abilities. 2) Monks who participated in the training program obtained higher media literacy abilities than before participating the program with statistically significant at the level of .05. 3) After the experiment, the monks who participated in the training program had higher literacy abilities and statistically significant differences at the level of .05 between the experimental group and the control group.

Key words : Media Literacy, wisdom, Buddhist monks

บทนำ

บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์เป็นนักเผยแผ่คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยในสังคมยุคปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง จากยุคข้อมูลข่าวสาร มาถึงยุค internet disruption ที่การเผยแผ่คำสอนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ดังนั้นการที่พระสงฆ์จะใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมไปยังศาสนิกชน จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ศาสนิกชนสามารถศึกษาธรรมได้ไม่จำกัดแต่ในวัดเท่านั้น ประกอบกับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารให้กับศาสนิกชนระหว่างการเผยแผ่ศาสนา มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรม ทักษะหนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องมี คือ “ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ” เพื่อให้สามารถรับและสื่อเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Nunthika,2020)

นอกจากปัญหาข่าวปลอมในต่างประเทศแล้ว ในประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์เช่นกัน ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา การเผยแพร่ข่าวปลอมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งช่องทางการเผยแพร่ข่าวปลอมมักใช้เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ยูทูป หรือไลน์ เป็นต้น โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่การสร้างเว็บไซต์ปลอม การเลียนแบบเว็บไซต์สำนักข่าวชื่อดัง หรือแม้กระทั่งการสร้างเพจเลียนแบบ

เพจของสำนักข่าวต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเผยแพร่ของข่าวปลอมในกรณีดังกล่าว ทำให้ประชาชนเข้าใจผิดว่าเว็บไซต์หรือเพจของสำนักข่าวที่ใช้ชื่อทำการลอกเลียนเป็นของเว็บไซต์หรือเพจสำนักข่าวนั้นจริง จากผลสำรวจพบว่า ข่าวปลอมอันดับหนึ่ง มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองคิด เป็นร้อยละ 27.6 ประเด็นรองลงมาคือเรื่องการลอกขายสินค้า คิดเป็นร้อยละ 23.2 อันดับสามคือประเด็นด้านสุขภาพ ร้อยละ 19.1 ส่วนประเด็นเรื่องดารามาเป็นอันดับที่สี่ คิดเป็นร้อยละ 17.8 อันดับที่ทำคือประเด็นเรื่องภัยพิบัติ คิดเป็นร้อยละ 8.7 และประเด็นด้านศาสนา เป็นอันดับสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ 3.6 จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเมื่อปี 2562 ในการเลือกตั้งของประเทศไทย พบว่าประชาชนส่วนใหญ่อยากให้ภาครัฐ มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามข่าวปลอม (Fake News) สูงถึงร้อยละ 76.68 (Rattanaporn, 2020)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบมีการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อดังนี้ ปัทิตตา รอดประพันธ์ (Pathitta Rodprapan, 1998) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเยาวชนรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนจินตนา ต้นสุวรรณนท์ Chintana, 2008) ทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา นอกจากนี้ นิธิกร ศิริไทย ทำการศึกษาความรู้เรื่อง การรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพภูมิคุ้มกันสุขภาพที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชน ในการพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อสุขภาพสู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบการศึกษาของไทย (Nipinthon, 2005) และจากการศึกษาของ อุลิชชา ครุฑเสนา (Ulichsa, 2013) เรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบการศึกษาวิจัยการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มพระสงฆ์ ยังมีไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ Media Literacy ในพระสงฆ์ โดยทำการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดความตระหนักถึงโทษภัยของสื่อชวนเชื่อทางศาสนา เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีทักษะและความรู้เกี่ยวกับข่าวปลอมว่า เป็นอย่างไร สามารถเป็นนักสื่อสารสังคมสร้างสังคมแห่งสันติ และตรวจสอบข่าวปลอมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยโดยการเชื่อมโยงข้อมูลกับศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมของภาคีเครือข่ายได้ และผู้เข้าร่วมอบรมสามารถทำงานเป็นพระสงฆ์นักสร้างสื่อสร้างสรรค์เพื่อสันติในเชิงพื้นที่ร่วมกับศูนย์ประสานงานเครือข่ายพระสงฆ์เฝ้าระวังสื่อชวนเชื่อทางศาสนาและสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ พร้อมทั้งเป็นการสร้างนักเฝ้าระวังข่าวปลอมในพื้นที่ (Fact Checker) โดยเฉพาะข่าวปลอมด้านศาสนา และกระบวนการอบรมนี้เป็นการสร้างกระบวนการตระหนักให้เกิดแก่ผู้เข้ารับการอบรม เพื่อตระหนักถึงผลกระทบหรือพิษภัยของข่าวปลอม (Fake News)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์
2. เพื่อนำเสนอผลของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์

สมมติฐานการวิจัย

1. พระสงฆ์ที่ได้เข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อมีความรู้เท่าทันสื่อสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. พระสงฆ์กลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ มีความรู้เท่าทันสื่อสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. พระสงฆ์กลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ มีความรู้เท่าทันสื่อหลังการทดลองและระยะติดตามไม่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิด

ตัวแปรอิสระ

ชุดกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์
4 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 “รู้จักตน”
ขั้นตอนที่ 2 “รู้จักสื่อ”
ขั้นตอนที่ 3 “กลายเป็น...นักสร้างข่าว”
ขั้นตอนที่ 4 “ได้เครื่องมือ...สะท้อนชุมชน”

ตัวแปรตาม

ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ
สำหรับพระสงฆ์
-ด้านความรู้
-ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
การรู้เท่าทันสื่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบผสมวิธี (Mixed Method Research) แบบกึ่งทดลอง มีวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกำหนดกลุ่มประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ พระสงฆ์ จำนวน 140 คน กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มที่ตอบแบบสอบถามได้คะแนนต่ำจำนวน 140 คน ซึ่งทำการสุ่มจำแนกกลุ่ม (Random Assignment) เพื่อเลือกหน่วยศึกษาในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 70 คน ด้วยวิธีการจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยครั้งนี้ได้ออกแบบการวิจัยในลักษณะการวัดซ้ำ (Repeated Measure Design) ซึ่งทำการวัดตัวแปรด้านความรู้ความเข้าใจในการรู้เท่าทันสื่อ และพฤติกรรมกรการรู้เท่าทันสื่อ 4 ด้าน รวมทั้ง ความรู้เท่าทันสื่อชนเชือทางศาสนา โดยทำการวัด 3 ครั้ง ได้แก่ การวัดครั้งที่ 1: ก่อนทดลอง (T1), การวัดครั้งที่ 2: ภายหลังกการทดลอง (T2), การวัดครั้งที่ 3: ระยะติดตามผล (T3) โดยเครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

แบบประเมินในการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ เป็นคำถามเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ ข้อคำถามมีทั้งเป็นข้อคำถามเชิงบวกและข้อคำถามเชิงลบ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิ

เคิร์ท (Likert Type Scale) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีแบบประเมิน 3 แบบคือ (1) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ Media literacy (2) แบบวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อ (3) แบบวัดความรู้การรู้เท่าทันสื่อ ชวนเชื่อทางศาสนา

แบบประเมินในการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ เป็นคำถามเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ ข้อคำถามมีทั้งเป็นข้อคำถามเชิงบวกและข้อคำถามเชิงลบ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ท (Likert Type Scale) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีแบบประเมิน 3 แบบคือ (1) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ Media literacy (2) แบบวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อ (3) แบบวัดความรู้การรู้เท่าทันสื่อ ชวนเชื่อทางศาสนา

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item –Objective Congruence) มีค่าระหว่าง 0.8-1.0 เมื่อนำไปทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกลุ่มตัวอย่าง เพื่อคำนวณหาความเที่ยง (Reliability) พบว่า แบบวัดพฤติกรรมด้านการรู้เท่าทันสื่อแบบประเมินมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า 0.83 ผู้วิจัยจึงได้นำแบบสอบถามตรวจสอบคุณภาพความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item –Objective Congruence) เฉลี่ย 1.0 ทุกข้อ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1) สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม ในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล

2) ค่าสถิติ (t-test) แบบลองกลุ่มสัมพันธ์ (two paired samples t-test) ให้เปรียบเทียบ ความแตกต่างของคะแนนค่าเฉลี่ยการพัฒนาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ที่ใช้ทดสอบตามสมมติฐาน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 พัฒนาชุดอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์

จากผลการศึกษาการสร้างพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ 2 ระยะ คือ ระยะการฝึกอบรมหรือทดลองชุดกิจกรรม 7 กิจกรรม เป็นเวลา 6 ชั่วโมง และระยะติดตามผล เป็นเวลา 1 เดือน พบผลทดสอบสมมติฐานทางสถิติสามารถยืนยันประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ คือ กลุ่มตัวอย่างพระนิติตได้เข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อสูงกว่าก่อนอบรม สรุปผลการพัฒนา ชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธิปัญญาสำหรับพระสงฆ์ได้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 “รู้จักตน” ขั้นตอนที่ 2 “รู้จักสื่อ” ขั้นตอนที่ 3 “กลายเป็น...นักสร้างข่าว” ขั้นตอนที่ 4 “ได้เครื่องมือ...สะท้อนชุมชน” ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 คือ **รู้จักตน** หมายถึง การเรียนรู้และทำความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความหมายและประเภทของของสื่อ และสามารถกำหนดบทบาทของตนเองต่อการใช้สื่อได้ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณ

และโทษของสื่อต่างๆ ทั้งนี้มีแรงจูงใจเป็นปัจจัยกระตุ้นการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยมีแรงเสริมเป็นตัวสนับสนุนให้มีการแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ จากผู้บริหาร ครู อาจารย์ และทีมงานวิจัย

2) ขั้นตอนที่ 2 คือ **รู้จักสื่อ** หมายถึง การเรียนรู้และทำความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความหมายและประเภทของของสื่อ โดยเฉพาะองค์ประกอบของสื่อว่าสื่อประกอบสร้างมาจากอะไร และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง เข้าใจขั้นตอนการทำงานของสื่อสื่อสารว่า การสร้างข่าวเท็จ หรือ fake news นั้นจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างในสื่อ

3) ขั้นตอนที่ 3 คือ **“กลายเป็น...นักสร้างข่าว”** หมายถึง เข้าใจขั้นตอนการทำงานของสื่อสื่อสารว่า การสร้างข่าวเท็จ หรือ fake news นั้นจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างในสื่อ เมื่อเข้าใจแล้วก็สามารถสร้างข่าวปลอมได้ ทั้งนี้ในการเรียนรู้จากกิจกรรม ผู้จัดต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้และเข้าใจกับข่าวปลอม เมื่อรู้และเข้าใจก็จะสามารถตั้งรับกับข่าวปลอมได้ กระบวนการตัวนี้ถูกออกแบบในลักษณะการคิดที่ว่าถ้าเราจะรู้ทันข่าวลวงได้ เราก็ต้องสร้างข่าวลวงเป็นเพื่อที่จะได้ทราบถึงเทคนิคและวิธีการทำข่าวลวงว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเมื่อเราจะไปตรวจสอบว่าข่าวลวงเป็นอะไรอย่างไรนั้นจะทำให้เรามีความเข้าใจในบริบทของมันมากขึ้น ได้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้นในการสร้างข่าว

4) ขั้นตอนที่ 4 **“ได้เครื่องมือ...สะท้อนชุมชน”** หมายถึง พระนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ ได้ค้นพบความสามารถของตนเองผ่านกิจกรรมที่ทำ ซึ่งการทำกิจกรรมโครงการ หรือที่เรียกว่า Project based Learning เพื่อสะท้อนภาพ การตกผลึกความคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมกระบวนการ ทำให้พระนิสิตมีประสบการณ์ใหม่ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง ผ่านประสบการณ์จริงที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ในการกิจกรรมร่วมกันยังเกิดความ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว พระนิสิตยังมีความรู้ความเข้าใจในการรู้เท่าทันสื่อ และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองด้านการรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสมและสร้างสรรค์อีกด้วย

ตอนที่ 2 ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อของพระสงฆ์

ผลการศึกษารู้อาการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ พบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อชนนเชื่อทางศาสนาของผู้เข้ารับการอบรมเฉลี่ยก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน และจากการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อชนนเชื่อทางศาสนา เฉลี่ยหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคะแนนความรู้เฉลี่ยระยะติดตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนความรู้เฉลี่ย ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนความรู้เฉลี่ย ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	222.986	2	111.493	14.146	0.000*
	ภายในกลุ่ม	1702.384	216	7.881		

คะแนน ความรู้ เฉลี่ย	รวม	1925.370	218			
----------------------------	-----	----------	-----	--	--	--

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.7 พบว่า คะแนนความรู้เฉลี่ย ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 วิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของคะแนนความรู้เฉลี่ย ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง

ด้าน	(I)group	(J) group	Mean Difference (I-J)	Sig.
คะแนนความรู้ เฉลี่ย	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-2.301	0.000*
		ระยะติดตาม	-1.932	0.000*

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 2 พบว่า คู่ที่แตกต่างกัน 2 คู่ คือ คะแนนความรู้เฉลี่ยก่อนทดลองและหลังการทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนความรู้เฉลี่ยก่อนทดลองและระยะติดตามแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ด้าน	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	p
	mean	SD	mean	SD		
ด้านความรู้ความเข้าใจ	4.045	0.400	3.660	0.416	5.695	0.000*
ด้านกายภาพ	4.058	0.488	3.677	0.478	4.762	0.000*
ด้านสังคมที่เหมาะสม	3.852	0.594	3.406	0.589	4.564	0.000*
ด้านจิตใจ	4.307	0.508	3.570	0.542	8.476	0.000*
ด้านปัญญา	4.211	0.458	3.501	0.417	9.792	0.000*
รวมทั้งฉบับ	4.095	0.380	3.563	0.359	8.699	0.000*

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านกายภาพ ด้านสังคมที่เหมาะสม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา รวมทั้งฉบับ ในระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อระยะติดตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

คะแนนพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ		mean	SD	t	Sig
ด้านความรู้ความเข้าใจ	กลุ่มทดลอง	4.114	0.322	7.898	0.000*

คะแนนพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อ		mean	SD	t	Sig
	กลุ่มควบคุม	3.647	0.389		
ด้านกายภาพ	กลุ่มทดลอง	4.121	0.411	5.783	0.000*
	กลุ่มควบคุม	3.693	0.480		
ด้านสังคมที่เหมาะสม	กลุ่มทดลอง	3.847	0.494	4.811	0.000*
	กลุ่มควบคุม	3.427	0.557		
ด้านจิตใจ	กลุ่มทดลอง	4.219	0.442	8.348	0.000*
	กลุ่มควบคุม	3.556	0.515		
ด้านปัญญา	กลุ่มทดลอง	4.129	0.414	9.131	0.000*
	กลุ่มควบคุม	3.504	0.412		
รวมทั้งฉบับ	กลุ่มทดลอง	4.086	0.295	9.789	0.000*
	กลุ่มควบคุม	3.566	0.345		

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 4 พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านกายภาพ ด้านสังคมที่เหมาะสม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา รวมทั้งฉบับ ในระยะติดตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านกายภาพ ด้านสังคมที่เหมาะสม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา รวมทั้งฉบับ ในระยะติดตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ความรู้ความเข้าใจ	ระหว่างกลุ่ม	2.625	2	1.312	11.239	0.000*
	ภายในกลุ่ม	20.669	177	0.117		
	รวม	23.294	179			
กายภาพ	ระหว่างกลุ่ม	3.819	2	1.910	9.752	0.000*
	ภายในกลุ่ม	34.657	177	0.196		
	รวม	38.476	179			
สังคมที่เหมาะสม	ระหว่างกลุ่ม	3.257	2	1.629	8.635	0.000*
	ภายในกลุ่ม	33.383	177	0.189		
	รวม	36.640	179			
จิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	4.696	2	2.348	12.820	0.000*
	ภายในกลุ่ม	32.420	177	0.183		
	รวม	37.116	179			
ปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	2.128	2	1.064	5.092	0.007*

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
	ภายในกลุ่ม	36.984	177	0.209		
	รวม	39.112	179			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2.686	2	1.343	18.451	0.000*
	ภายในกลุ่ม	12.883	177	0.073		
	รวม	15.568	179			

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง ด้านความรู้ความเข้าใจ ภายนอก สังกม จิตใจและปัญญา แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 วิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง

ด้าน	(I)group	(J) group	Mean Difference (I-J)	Sig.
ความรู้ความเข้าใจ	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.392	0.000*
		ระยะติดตาม	-0.460	0.000*
กายภาพ	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.268	0.003*
		ระยะติดตาม	-0.331	0.000*
สังคม	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.375	0.000*
		ระยะติดตาม	-0.369	0.000*
จิตใจ	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.695	0.000*
		ระยะติดตาม	-0.608	0.000*
ปัญญา	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.646	0.000*
		ระยะติดตาม	-0.564	0.000*
รวม	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	-0.475	0.000*

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 6 วิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง ด้านความรู้ความเข้าใจ ภายนอก สังกม จิตใจและปัญญา พบว่า ในทุกด้านมีคู่ที่ต่างกัน 2 คู่ คือ คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อเฉลี่ยก่อนทดลองและหลังการทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อก่อนทดลอง และระยะติดตามแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่ม ควบคุม

ด้าน	แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ความรู้ความเข้าใจ	ระหว่างกลุ่ม	1.052	2	0.526	2.890	0.058
	ภายในกลุ่ม	39.323	216	0.182		
	รวม	40.375	218			
กายภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.023	2	0.012	0.050	0.951
	ภายในกลุ่ม	49.667	216	0.230		
	รวม	49.690	218			
สังคมที่เหมาะสม	ระหว่างกลุ่ม	0.019	2	0.009	0.028	0.972
	ภายในกลุ่ม	72.094	216	0.334		
	รวม	72.113	218			
จิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	0.018	2	0.009	0.031	0.969
	ภายในกลุ่ม	61.638	216	0.285		
	รวม	61.656	218			
ปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	0.067	2	0.033	0.189	0.828
	ภายในกลุ่ม	38.233	216	0.177		
	รวม	38.300	218			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.029	2	0.015	0.113	0.893
	ภายในกลุ่ม	27.814	216	0.129		
	รวม	27.844	218			

จากตารางที่ 7 พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกรรฐ์เท่าทันสื่อก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่ม ควบคุม ด้านความรู้ความเข้าใจ กายภาพ สังคม จิตใจและปัญญา แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านความรู้ในการเท่าทันสื่อชนเชื่อทางศาสนา พบว่า กลุ่มทดลองก่อนการทดลองมีความรู้ด้าน ข่าวปลอมทำให้สังคมแตกแยกได้ ร้อยละ 94 รองลงมาคือ ด้านพระสงฆ์สามารถกล่าวโจมตีศาสนาอื่นๆ ได้เพื่อให้คนเลื่อมใสศรัทธาศาสนาพุทธมากขึ้น ร้อยละ 84 และ ด้านถ้าเราพบว่ามีคนหลงเชื่อข่าวปลอมไม่ว่าชาวนั้นส่งผลด้านลบหรือด้านบวกเราต้องรีบบอกความจริงเขาทันที ร้อยละ 73 และหลังการทดลองและระยะติดตามผลในแนวโน้มการรู้เท่าทันสื่อชนเชื่อทางศาสนา สูงกว่าก่อนการทดลอง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อชนเชื่อทางศาสนาด้วยพุทธิปัญญา สำหรับพระสงฆ์ พบการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ ดังคำกล่าวที่ว่า “หลังจากที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ ที่ได้มีการอบรมผ่านการทำกิจกรรม สามารถนำไปใช้ในการอบรมให้เด็กๆ เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำข่าวปลอม การสร้างข่าว และสามารถเป็นผู้ตรวจสอบข่าวต่างๆ ในชุมชนได้” และอีกรูปหนึ่งกล่าวว่า “ได้สติในการรับสื่อ ก่อนรับสื่อก็ต้องคิด แยกแยะวิเคราะห์ ข้อมูลหาความจริงก่อน ไม่เห็นสื่อแล้วตัดสินใจด้วยตาเปล่า

ถ้ายังไม่รู้เห็นความจริง” นอกจากนี้ยังมีทัศนะที่ว่า “ได้ความรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนจริงสิ่งไหนไม่จริง ไม่ควรดูสิ่งนั้นตามที่เค้าบอก ควรศึกษาและตรวจสอบให้ละเอียดถี่ถ้วน”

และสิ่งที่ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนพบว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในด้านการเสพสื่อ ดังคำพูดที่ว่า “ต่อไปนี้ เวลาที่ได้รับฟังข่าวสารอะไร ก็จะไม่ตัดสินใจเชื่อเลย จะต้องตรวจสอบให้ดีกว่า เพราะเราชาวที่เราได้รับรู้นั้นบางครั้งก็ไม่มีที่มาที่ไป หรือมีที่มาที่ไปไม่ถูกต้อง เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ก็คงต้องตรวจสอบข่าวนั้นๆ ก่อนที่จะเชื่อ” และ “ได้ความรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนจริงสิ่งไหนไม่จริง ไม่ควรดูสิ่งนั้นตามที่เค้าบอก ควรศึกษาและตรวจสอบให้ละเอียดถี่ถ้วน”

นอกจากนี้กิจกรรมที่อบรม ยังสามารถเป็นต้นแบบในการนำไปอบรมเยาวชนได้ด้วย “กิจกรรมแบบนี้สามารถนำไปอบรมเยาวชนได้ดีมากๆ อาตมาจะนำไปปรับใช้ เพื่อให้เด็กๆ ได้รู้เท่าทันสื่อ และเป็นคนที่เฝ้าระวังอีกชั้นหนึ่ง” และอีกท่านกล่าวว่า “ไม่เคยนึกว่าจะได้เรียนรู้อะไรที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ทำการวิเคราะห์สื่อ ดีมากๆ อาตมาเป็นครูพระสอนศีลธรรม จะได้นำเอาไปใช้กับเด็กที่เข้าร่วมอบรมให้ได้เรียนรู้กิจกรรมแบบนี้”

การเรียนรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะสร้างความตระหนักและทักษะที่เป็นภูมิคุ้มกันให้กับพระนิสิตที่เข้ารับการอบรมแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ใช้การแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุมีผลต่อเรื่องราวต่างๆ ที่สื่อส่งมายังสาธารณะ ซึ่งการแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุผลนี้ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีวิจารณ์ญาณ ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องปลูกฝังให้พระสงฆ์รู้เท่าทันสื่อ เกิดทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ในโลกที่ซับซ้อนและไร้ระเบียบมากขึ้นทุกวัน เพื่อให้พระสงฆ์สามารถใช้สื่ออย่างมีความสุข โดย “รู้เท่าทัน” มิใช่สุขอย่างไม่รู้ว่าตัวเองกำลังตกเป็นเหยื่อ ซึ่งไม่ว่าใครก็ไม่ปรารถนาที่จะตกอยู่ในสภาวะเช่นนั้น ทั้งนี้เมื่อผู้เข้าร่วมอบรมมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่ต้องการรู้ และได้ฝึกปฏิบัติด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ย่อมนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลือกรับและใช้สื่อที่เหมาะสม อย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งหลักสูตรเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการไม่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (Content Free) เปลี่ยนเนื้อหาเป็นวิธีการมุ่งไปสู่ผลการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียน

จากการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อชวนเชื่อทางศาสนา เฉลี่ยหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคะแนนความรู้เฉลี่ยระยะติดตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนความรู้เฉลี่ย ก่อน หลัง และระยะติดตามในกลุ่มทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ (กิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อ) ที่กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ สภาวะที่เกิดจากความสามารถของบุคคลในการวิเคราะห์ความหมายของเนื้อหาและประเมินคุณค่าและเจตนาที่สื่อนำเสนอผ่านเทคนิควิธีการต่างๆ นอกจากนี้สามารถอธิบายได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการอบรมพระสงฆ์กลุ่มที่เข้ารับการอบรม คือ ปัญหาที่เกิดจากการตกผลึกของประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการคิดอย่างมีผลการประเมิน เป็นต้น โดยเรียกปัญญานี้ว่า ปัญญาที่ผ่านการเจียรนัย (Crystallized Intelligence) (Nattha,

2017) โดยปัญญาในลักษณะนี้จะมีความคงทน เพราะเป็นความเข้มแข็งจากฐานภายใน จึงทำให้พระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรม มีการรู้เท่าทันสื่อในระยะติดตามสูงกว่าระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง จากผลการวิจัยดังกล่าวที่นำเสนอข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการฝึกอบรมด้านการปลูกฝังค่านิยมการรู้เท่าทันสื่อของพระสงฆ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของพระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความคงทนในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อแก่พระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่าการรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาโดยการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรม การเข้าร่วมการตรวจสอบสื่อ (Chintana, 2010) และการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง (Potter, 1998)

การอภิปรายผล

จากผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า รูปแบบฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์เหมาะสมที่สุดในการพฤติกรรมกรู้เท่าทันสื่อ คือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ประกอบไปด้วย 7 กิจกรรม โดยพบว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสม 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจการรู้เท่าทันสื่อ พฤติกรรมกรู้เท่าทันสื่อ และความรู้เท่าทันสื่อชวนเชื่อทางศาสนา สูงกว่าก่อนรับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผู้วิจัยอภิปรายข้อค้นพบตามสมมุติฐานการวิจัยดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อ ภายหลังจากฝึกอบรม กลุ่มทดลองซึ่งได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมกรู้เท่าทันสื่อมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมด้านกายภาพ พฤติกรรมด้านสังคมที่เหมาะสม พฤติกรรมด้านจิตใจ และพฤติกรรมด้านปัญญา สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาผลภายในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมด้านกายภาพ พฤติกรรมด้านสังคมที่เหมาะสม พฤติกรรมด้านจิตใจ และพฤติกรรมด้านปัญญา สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สรุปว่าในการใช้ชุดฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ ที่มีการทำกิจกรรมวิเคราะห์ชุมชน และให้อิสระในการเลือกประเด็นในการวิเคราะห์และหาทางออก ตามความสนใจและมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน จากการได้สร้างความรู้ด้วยตนเองจึงทำให้เกิดความเข้าใจในความรู้ที่ได้นั้นว่า ความรู้ที่ได้เรียนรู้สามารถนำมาวิเคราะห์ชุมชนและสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟุเออร์สไตน์ (Feuerstein, 1999) ที่พบว่าเมื่อผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น เข้าร่วมหลักสูตรเป็นระยะเวลาสั้นขึ้นจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและมีทักษะในการคิดแบบมีวิจารณญาณเพิ่มมากขึ้น (Chintana, 2020)

นอกจากนี้อาจสืบเนื่องมาจากการเข้าร่วมโครงการอบรม ได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ การรู้เท่าทันสื่อ การแยกแยะข่าวปลอม การประกอบสร้างของข่าวปลอม และวิธีการตรวจสอบข่าวปลอมตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมผ่านกิจกรรมที่เรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากวิทยากรกระบวนการ และ

เพื่อนพระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ในการชักชวนให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สื่อและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม สอดคล้องกับผลวิจัยที่ พบว่า การรับรู้ประโยชน์จากการฝึกอบรมการใช้อินเทอร์เน็ต ในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ผ่านเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมใช้อินเทอร์เน็ตอย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย ซึ่งการควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ตจากครู การมีเพื่อนเป็นแบบอย่างที่ดี มีผลต่อพฤติกรรมใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ที่สำคัญ กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรมเป็นพระนิสิต หรือเป็นผู้ที่บวชเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม ที่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ทั้งที่วัดและที่มหาวิทยาลัย ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้การรับรู้ประโยชน์จากการเข้ากระบวนการอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สื่อที่เหมาะสมสูงขึ้นตามด้วย (Pathitta, 2016)

จากผลของการวิจัยที่ได้ พบว่า พระนิสิตผู้เข้าร่วมกิจกรรมการใช้สื่อสำหรับพระสงฆ์ ความสำเร็จ ความเข้าใจหลังจากทดลอง และในระยะติดตามสูงกว่าก่อนการอบรม ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และมีพฤติกรรม การใช้สื่อทั้ง 4 ด้านสูงขึ้นด้วย โดยแต่ล้นประกอบด้วย ด้านกายภาวนา คือมีความรู้เท่าทันสื่อ ด้านศีลภาวนา คือการใช้สื่อในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นแบบไม่เป็นโทษ ด้านจิตภาวนา คือใช้สื่ออย่างมีสติ และด้านปัญญา ภาวนา คือมีปัญหาในการแยกแยะสื่อต่างๆ ได้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเป็นพระนิสิต ที่ได้รับการฝึกฝน อบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้รับการฝึกฝนในการรู้จักข่มใจ จึงอาจทำให้มีคุณลักษณะในการควบคุมตนเอง สูงกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้สื่อสูงขึ้นตามด้วย สอดคล้องกับ ผลวิจัยของจินตนา ตันสุวรรณนนท์และคณะ พบว่า การควบคุมตนเองเป็นปัจจัยที่มีอยู่ในตัวบุคคลอยู่แล้ว การควบคุมตนเองเป็น ความสามารถในการกำหนดตนเองของบุคคลทั้งด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำ (Chintana, 2010) สอดคล้องกับแนวคิดของจินตนา ตันสุวรรณนนท์และคณะ ที่กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาในส่วนนี้ นอกจากจะมีผลต่อการพัฒนาการใช้สื่อแล้ว ยังอาจส่งผลต่อการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อ แยกแยะสื่อ และสามารถประกอบสร้างสื่อที่ดีให้สูงขึ้นด้วย และกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรม เมื่อผ่านการอบรมแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการรู้เท่าทันสื่อ และในการทำกิจกรรมวิเคราะห์ชุมชน ซึ่งใช้หลักวิธี คิด อภิปรายร่วมกัน ฝึกฝนวิเคราะห์แยกแยะคุณและโทษผ่านสถานการณ์การใช้สื่อในชีวิตประจำวัน ทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดกระบวนการคิดอย่างมีระบบมากขึ้น (Chintana, 2010) สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรม ปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า เด็กจะมีความรู้เท่าทัน เอาความจริงจากประสบการณ์หรือสถานการณ์นั้น มองให้เห็นความจริงและมองให้เห็นประโยชน์ เมื่อเด็กรู้จักคิด เขาจะสามารถพลิกสถานการณ์ พลิกสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ ปัญหาที่ฝึกอยู่เป็นประจำ จะทำให้เขาคิดไวขึ้น มองทั้งด้านคุณและโทษ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย การมีหลัก โยนิโสมนสิการ จะเอาประโยชน์ได้จากทุกสถานการณ์ โดยรู้ตระหนกว่าวัตถุประสงค์ คือ ได้เรียนรู้ พัฒนาชีวิต พัฒนาปัญญาได้ (Ven. Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 2004)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขออภิปรายตามประเด็นข้อพบดังนี้

จากผลการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเด็นการเปลี่ยนแปลงคือ (1) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้เรื่องการใช้สื่อ (2) การสร้างภาวะผู้นำในกลุ่ม (3) สร้างสมาชิกเครือข่ายผ่านกระบวนการกลุ่ม (4) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคม (5) การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่ รมรงค์การใช้สื่อ และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยพระนิสิตกลุ่ม

ตัวอย่างพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อ ในด้านต่างๆ สูงขึ้น ได้แก่ (1) การรู้เท่าทันสื่อด้านกายภาพ (2) การรู้เท่าทันสื่อด้านสังคม (3) การรู้เท่าทันสื่อด้านจิตใจ (4) การรู้เท่าทันสื่อด้านปัญญา และพระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้เท่าทันสื่อชนชั้นทางศาสนาสูงขึ้นหลังจากการได้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจาก

ปัจจัยหลักที่สำคัญที่ทำให้พระนิสิตเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีคือ กัลยาณมิตร ซึ่งในที่นี้หมายรวมถึง ผู้วิจัยและคณาจารย์รวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้โอกาสพระนิสิตได้แสดงความสามารถและครูได้มีการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมโครงการตลอดระยะเวลาในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของครูว่า “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพระนิสิตเกิดจาก (1) โครงการวิจัย (2) การทำกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชน และกิจกรรม World Café เรื่ององค์ประกอบข่าว (3) ครูให้ความร่วมมือ (4) ปัจจัยที่สำเร็จที่ทำให้พระนิสิตเปลี่ยน และสามารถขับเคลื่อน เกิดจากปัจจัยภายนอกก่อน คือมีนักวิจัย มีการวิเคราะห์ชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายในตัวพระนิสิต ซึ่งคือ “โยนิโสมนสิการ” การพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างแยกแยะ ซึ่งพระนิสิตได้ถูกเรียนรู้ผ่านกระบวนการอบรมในกิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรมแม้ว่าพระนิสิตจะแวดล้อมด้วยกัลยาณมิตรมากมาย แต่ถ้าไม่ได้นำข้อมูลที่ได้รับมาพิจารณา ความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะไม่เกิดขึ้น พฤติกรรมที่เป็นอยู่ก็ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังพุทธพจน์ที่ว่า คนพาล แม้จะอยู่ใกล้บัณฑิตชั่วชีวิตก็ไม่รู้แจ้งธรรม เหมือนทัพพีไม่รู้อรสแกง (ขุ.ธ. ไทย) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมต้องพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ในการรู้เท่าทันสื่ออย่างแยกแยะเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto), 2015) การทำกิจกรรมมุ่งพัฒนาให้พระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความคิดวิเคราะห์แยกแยะ และรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะรู้จักวิถีคิดแบบคุณโทษประโยชน์และทางออก ซึ่งการจะพัฒนาความคิดนี้ได้ก็ต้องมีกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือ หรือสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาเป็นความเข้าใจ เปลี่ยนฐานคิดเข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ แยกแยะสิ่งดีไม่ดีได้ ผ่านกระบวนการปลูกฝังแบบองค์รวมคือ ศิล สมาธิ และปัญญาจนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทิศทางที่ดีขึ้น

จากการทำกิจกรรม “world café” เพื่อให้พระนิสิตผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้องค์ประกอบของข่าว ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง และมีปัจจัยอะไรที่ทำให้ข่าว โดยเฉพาะข่าวปลอมนั้นมีความน่าเชื่อถือ เมื่อพระนิสิตผู้เข้าร่วมโครงการได้รับทราบองค์ประกอบของข่าวลวงหรือ Fake News แล้ว ก็ทดลองสร้างข่าวลวงที่น่าเชื่อถือ และนำเสนอ โดยพระนิสิตผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ เรียนรู้ว่า แท้จริงข่าวที่สร้างขึ้นหรือประกอบสร้างนั้น นอกจากจะมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนตามหลักการสร้างสื่อแล้ว สองที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ข่าวนั้นต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว และมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ ข่าวนั้นจะได้รับการเชื่อว่าเป็นข่าวจริง แต่แท้ที่จริงแล้วข่าวนั้นเป็นข่าวปลอม การทำกิจกรรมนี้เป็นการสรุปความคิดรวบยอดจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ และสามารถนำเสนอให้ผู้อื่นได้รับรู้และเข้าใจได้ โดยในการนำเสนอผลงานการสร้างข่าวปลอม ในชื่อ “นักสร้างข่าวลวง” สามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การนำเสนอผ่านโปสเตอร์การแสดง หรือในรูปแบบของนำเสนอแบบปากเปล่า ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผลงานในรูปแบบใด ต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความถูกต้องของเนื้อหาต่างๆ ในการนำเสนอ “ข่าว” ที่สร้างมาจากนักสร้างข่าวปลอมเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะเป็นการแสดงความคิดของผู้เข้า

รับการอบรมที่ตกผลึก และร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อนำเสนอให้ผู้อื่นได้รับรู้ โดยในการนำเสนอผลที่ได้จากกิจกรรมนี้ เป็นการฝึกพระนิสิตให้สามารถเรียงลำดับความคิดได้ ฝึกการนำเสนอ หลังจากที่ได้ทำการคิดร่วมกัน รวมทั้งเป็นการฝึกภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของเบนจามิน บลูม และคณะ (Bloom, B.S. & Other: 1956) กล่าวว่า การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือเป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ และการกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตนเองจะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ยุ่งยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง คล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

จากการจัดกระบวนการอบรมให้ความรู้กับพระนิสิตในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อรูปแบบการอบรม 1 วัน 7 กิจกรรม เพื่อเป็นการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ในการรู้เท่าทันสื่อ ให้รู้จักคุณค่าที่แท้จริงของสื่อที่ใช้ โดยผู้วิจัยจัดกิจกรรมส่งเสริมให้พระนิสิตได้ฝึกการคิดทั้งแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม แบบคุณโทษและทางออก รวมทั้งแบบอริยสัจ 4 โดยการเปิดโอกาสให้พระนิสิตได้ฝึกการคิดทั้งเป็นรายบุคคล และแบบกลุ่ม โดยการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เพื่อสนับสนุนให้เกิดการคิดเพื่อหาคำตอบ โดยเฉพาะการใช้ระบบวิธีคิดแบบ design thinking เพื่อเป็นการระดมสมอง ฝึกการมองและคิดแบบรวดเร็ว พร้อมทั้งสร้างประโยชน์จากคำที่คิดนั้น ในกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้พระนิสิตได้ฝึกการทำงานร่วมกันและฝึกคิดเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งหาแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชน ผ่านเครื่องมือที่ได้จากกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ (Johnson and Johnson, 1994) ที่กล่าวว่า เมื่อผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ที่มีทั้งเหมือนกับและแตกต่างกัน ผู้เรียนจะเกิดกระบวนการค้นหาข้อมูลมาปรับความคิดใหม่ และในการทำงานร่วมกัน จะเกิดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งผลของการมีปฏิสัมพันธ์นี้จะทำให้เกิดลดตัวตน หรือลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเพราะจะต้องเผชิญกับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน จะเรียนรู้ที่จะจัดการกับความเห็นที่แตกต่างและร่วมมือกับคนที่มีความคิดในแต่ระดับแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้มีการปรับปรุงความคิดของตนเอง และสอดคล้องกับงานของ Gall & Gall cited in Dillon, (1984) ที่พบว่า กิจกรรมการนำเสนอและอภิปรายผลการคิด จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน เพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนขยายขอบเขตความคิดให้กว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ที่เพิ่มขึ้น โดยกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนนี้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพระนิสิตได้ทำกิจกรรมวิเคราะห์ชุมชนพร้อมทั้งสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง ทำให้พระนิสิตมีความสุขในการทำงานและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ส่งผลให้พระนิสิตมีผลสัมฤทธิ์ด้านกิจกรรมบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เมื่อปรับความรู้ของพระนิสิตแล้ว พบว่าพระนิสิตมีพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อไปในทิศทางที่ถูกต้องกล่าวคือ มีความรู้ความเข้าใจในการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และสามารถเลือกรับสื่อและใช้ประโยชน์จากสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าทั้งปัจจัยที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่เกิดขึ้น นอกจากตัวพระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมเองแล้ว ยังมีปัจจัยหลักที่ส่งผลทำให้พระนิสิตเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีคือ ภัณฑารักษ์ ซึ่งในที่นี่หมายถึงทีม

ผู้วิจัย ผู้บริหาร ครู บาดอาจารย์ เพื่อนในมหาวิทยาลัยที่ให้โอกาสพระนิสิตได้แสดงความสามารถ การสนับสนุน ชี้แนะ สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมกิจกรรมตลอดระยะเวลาในการดำเนินการกิจกรรม

สรุปได้ว่า รูปแบบฝึกอบรมที่เหมาะสมที่สุดในการสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อคือ รูปแบบการฝึกอบรมที่ 1 วัน ที่ประกอบไปด้วย 7 กิจกรรม และการทำกิจกรรมวิเคราะห์ชุมชน พบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสม 4 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านกายภาพ พฤติกรรมด้านสังคมที่เหมาะสม พฤติกรรมด้านจิตใจ และพฤติกรรมด้านปัญญา สูงกว่าก่อนรับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยการพัฒนารู้อเท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 “รู้จักตน” ขั้นตอนที่ 2 “รู้จักสื่อ” ขั้นตอนที่ 3 “กลายเป็น...นักสร้างข่าว” ขั้นตอนที่ 4 “ได้เครื่องมือ...สะท้อนชุมชน” และพบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ คือการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆพบผลเชิงประจักษ์ คือ (1) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้เรื่องการเรียนรู้เท่าทันสื่อ (2) การสร้างภาวะผู้นำในกลุ่ม (3) สร้างสมาชิกเครือข่ายผ่านกระบวนการกลุ่ม (4) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคม (5) การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่รณรงค์การเรียนรู้เท่าทันสื่อ และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยพระนิสิตกลุ่มตัวอย่างพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ในด้านต่างๆ สูงขึ้น ได้แก่ (1) การรู้เท่าทันสื่อด้านกายภาพ (2) การรู้เท่าทันสื่อด้านสังคม (3) การรู้เท่าทันสื่อด้านจิตใจ (4) การรู้เท่าทันสื่อด้านปัญญา และพระนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้เท่าทันสื่อชวนเชื่อทางศาสนาสูงขึ้นหลังจากการได้เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้พบผลการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้เท่าทันสื่อ พฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ และความรู้เท่าทันสื่อชวนเชื่อทางศาสนาสูงขึ้นหลังจากการฝึกอบรม และงานวิจัยนี้น่าจะมีการพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อนำไปปรับใช้ในอนาคตได้ จึงขอเสนอแนะต่อการปฏิบัติและการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การบริหารนโยบายภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุน สร้างหลักสูตรการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ผ่านการสร้างเว็บไซต์และคลังข้อมูลความรู้สำหรับพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเผยแพร่ไปยังโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง

2) การสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันศึกษา ให้มีความรู้และทักษะการเรียนรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการให้ความรู้แก่เยาวชนเกี่ยวกับการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์สำหรับการพัฒนาค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์สำหรับสามเณร

2 ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1) จากผลของการวิจัยพบว่า รูปแบบฝึกอบรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อสำหรับพระสงฆ์ 7 กิจกรรม เป็นเวลา 1 วัน เป็นรูปแบบที่สามารถฝึกแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ดังนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนมหาวิทยาลัย ควรจัดกิจกรรมการฝึกอบรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มสามเณร

เพื่อฝึกทักษะการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เป็นโครงการระยะยาว เพื่อสร้างคุณลักษณะการรู้เท่าทันสื่อ และสามารถใช้อินเทอร์เน็ตประจำวันได้อย่างรู้เท่าทัน

2) จากผลวิจัยพบว่า การทำกิจกรรม “นักสร้างข่าวปลอม” และ “วิเคราะห์ชุมชน” เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่สร้างสรรค์ ดังนั้น ควรส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ออกแบบกิจกรรมผ่านการเรียนรู้การทำวิเคราะห์ชุมชนเป็นโครงการ ให้มีการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน และนำหลักธรรมไปปรับใช้กับกิจกรรมให้เกิดการตระหนักรู้เท่าทันสื่อ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสม

3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) กลุ่มตัวอย่างทดลองในการศึกษาในครั้งนี้เป็นพระนิสิตในระดับปริญญาตรี ที่มีช่วงอายุ 18-25 ปี งานวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมีกลุ่มเยาวชน สามเณรในช่วงอายุอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการวิจัยต่อไป

2) เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการทดลองระยะสั้น ดังนั้นควรนำชุดกิจกรรมนี้ไปทดลองซ้ำกับกลุ่มอื่นๆ ในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมอื่นๆ มีการศึกษาและติดตามผลพฤติกรรมในระยะยาว เพื่อหาทางแก้ไขและป้องกันปัญหาการรับรู้สื่อที่ผิดให้เป็นการรู้เท่าทันสื่อเพื่อจะได้รับสื่อที่ถูกต้องและมีความเหมาะสมต่อไป

3) ควรทำวิจัยกึ่งทดลองและพัฒนาชุดกิจกรรม เพื่อศึกษากลุ่มเสี่ยงให้มีความรู้เท่าทันสื่อ โดยเน้นการออกแบบกิจกรรมผ่านการทำโครงการ ฝึกปฏิบัติให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีการคิด การควบคุมตนเอง และนำหลักธรรมมาปรับใช้กับกิจกรรมให้เกิดการตระหนักรู้เท่าทันสื่อ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และศึกษาปัจจัยสาเหตุอื่นๆที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสมต่อไป

References

- Alicha Treerotchananon. (2019). Media Literacy of the Northern Region of Thailand. *Journal of Mass Communication*, 7(1), 1-24.
- Bloom, B.S. Engelhart, M., Furst, E., Hill, W., & Krathwohl. D., *Taxonomy of Educational Objective: The classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain*. (New York: Long Man Green, 1956.
- Chintana Tansuwannond. (2008). Effects of Training on Media Literacy Development of Suan Dusit Rajabhat University Students, *Journal of Behavioral Science*, 14(1), 21-32.
- Chintana Tansuwannond. (2010). Factors Related to Intellectual Media Consumption Behavior of Undergraduate Students in Bangkok, *Journal of Behavioral Science*, 16(1), 122-135.

- Chintana Tansuwannond. (2020). Critical Thinking, Understanding and Collaboration, Creative Thinking, Media Literacy and Conducting Ethical Rules : Key Traits and Skill for Thai Youth in the 21st Century. *Suratthani Rajabhat Jurnal*, 4(2), 1-20.
- Dillon, J.T. 1984. **Research on Questioning and Discussion**. *Educational Leadership*, 42 (3), 50-56
- Nattha Bangsuwanna. (2017). **A Study of parents' media literacy levels in smartphone and tablets usage behavior of early childhood. case study : a private school in Songkhla province**. Master degree of Human Development. Mahidol University.
- Nipinthon Srithon. (2005). **Media Litteracy for Good Health in Child and Youth**. Bangkok. Thai Health Promotion Foundation.
- November.Johnson, David W. & Johnson, Roger T, **Learning Together and Alone : Cooperative and Individualistic Learning**. 4th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1994.
- Nunthika Nusom anw Virot Sutthisima. (2020). The Analysis of Fake News and The Level of Media Literacy of Users in Bangkok. *Journal of Communication Arts*, 37(1), 37-45.
- Pathitta Rodprapan, Wichian Thamrongsotthisakul and Saifon Vibulrangson. (2016). Development of a youth Media Literacy Curriculum Based on Participation Learning for Junior Secondary School Students. *Journal of Education Naresuan University*, 18(4), 157-170.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2015). **Buddhadhamma, Tha Laws of Nature and Their Benefits to Life**. Buddhadhamma Foundation, Bangkok. 513-530.
- Potter, W. James, **Media Literacy**, 3rd.ed. California : Sage 1998
- Rattanaponn Jomool. (2020). The Legal Measure to Regulate and Control Polotical Fake News on Cyberspace, *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 13(1),1-23.
- Tomorn Apiwanthanakorn. (2010). **A Manual for organizing process and activities to develop youth media literacy**. II, (Bangkok : Pinto Publishing).
- Ven. Phradhammapitaka (P.A. Payutto) . (2004) . The holistic Development of Thai Youth. (Bangkok : Dhammasapa and Banluedhamm Institute), 34-35.
- Ulichsa Krutthasan. (2013). The Development of the Media Literacy Learning's Process Approach for the Youth Leader. *Veridian E-Journal*, 6(3), 276-285.

